

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag den 27 september 1945 kl. 10.40.

Formann: H a m b r o .

Der ble foretatt navneopprop.

Følgende medlemmer var til stede:

Meling, Sven Nielsen, Støstad, Sundby, Hirth, Thorvik, Trædal, Vegheim, Gitta Jønsson og Hjalmar Larsen.

Formannen: Jeg vil gjøre oppmerksom på, at her møter jo et par innkalte varamenn som på kontoret må undertegne taushetserklæringen og være oppmerksom på, at det som blir sagt her er strengt konfidentielt. Den sak som jeg har bedt utenriksministeren si noen ord om her, er ny og ukjent for de tre varamenn som er til stede, men de vil naturligvis ved henvendelse på Stortingets kontor kunne få adgang til å se dokumentene, så de vet hva det gjelder; men det vil være vanskelig å gå tilbake i saken og bringe det opp her.

Vi har i komiteens tidligere møter i høst drøftet spørsmålet om Svalbard og forhandlingene med Russland om en eventuell felles befestning av Svalbard og om kullspørsmålet, og utenriksministeren uttalte dengang, at han ville bringe spørsmålet opp i London, og se om han kunne få nærmere meddelelse om disse ting, når han skulle konferere med utenriksminister Bevin. Utenriksministeren konfererte også med ham, meddelte meg innholdet av samtalen, da han kom tilbake, og jeg ba da om at det måtte bli fremlagt her for komiteen, og jeg skal få lov til å gi ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lie: Jeg tok altså spørsmålet om Svalbard opp med Bevin. Det gjaldt å bringe på det rene om Svalbardspørsmålet overhodet var drøftet på Potsdamkonferansen, - et slikt forlydende hadde jeg fått, som utenrikskomiteens medlemmer vil erindre fra møtet i august. Bevin sa – vi talte helt alene, det var ingen andre til stede for den saks vedkommende – at han hadde fått studere alle de dokumenter som Foreign Office satt inne med vedrørende Svalbard, og erklærte kategorisk at under hans nærvær i Potsdam var det overhodet ikke drøftet eller tatt opp eller omtalt. Som utenrikskomiteens medlemmer vil vite, foregikk regjeringsskiftet akkurat under Potsdamkonferansen, og det er en direkte linje mellom Foreign Office og Anthony Edens sted nede i Chichester, og det ble telefonert på den direkte statskontrollerte linjen til ham og spurt, om det under hans nærvær var blitt tatt opp, og han svarte da nei. Da vi hadde fått slått det fast, forklarte Bevin noe mere, idet han sa, at etter hans oppfatning og etter de saker som ble behandlet på Potsdamkonferansen, antok han, at russerne nå ville droppe spørsmålet om Svalbard. Det er jo en personlig vurdering fra hans side. Jeg har ikke gjort meg opp noen mening, men han forklarte som begrunnelse for sitt standpunkt at lignende spørsmål om felles baser og felles forsvarsanlegg og delvis krav fra en enkelt stats side på å få bestemte øyer og befestningsanlegg hadde vært

oppe både når det gjaldt Stillehavet og når det gjaldt Middelhavet, og derav sluttet han at når ikke Svalbard overhodet var nevnt, skulle russerne ha oppgitt det. Det var kommet krav både fra russerne, britene og amerikanerne. Jeg kan ikke si annet enn at det ville være et lykkelig resultat for oss om russerne «droppet» saken, men jeg synes det nesten er for godt til å være sant, så jeg tror vi må ta Bevins oppfatning med alle reservasjoner. Fra russisk side er det ikke sagt et ord til meg siden april 1945. Jeg vet ikke om komiteen ønsker andre opplysninger.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for hans opplysninger. Jeg er bange for at Russland vil kunne hevde med noen rett at når dette spørsmål ikke ble nevnt i Potsdam, var det fordi man på norsk og russisk side var enig om at det skulle behandles som et norsk-russisk anliggende, og at man eventuelt i fellesskap skulle ta det opp med de andre. I hvert fall ville det være en formell begrunnelse som Russland i tilfelle kunne anføre. Jeg er derfor helt enig med utenriksministeren i at vi ikke kan la det bero, og jeg går da ut fra at man med all mulig diskresjon i Forsvarsdepartementet er begynt å undersøke de spørsmål som har vært behandlet her komiteen, idet det ville være ytterst uheldig, hvis Russland plutselig skulle bringe denne sak opp igjen og vi fra norsk side da måtte svare at i de 6 eller 8 måneder som er forløpet, har vi ingen ting gjort med det, da vi ikke har hørt noe. Jeg tror vi for alle tilfelle skyld bør være helt forberedt, men jeg håper inderlig at Bevin måtte ha rett i sin antagelse. Jeg føler imidlertid likesom utenriksministeren at det ville være meget farlig å bygge på det.

Vi nevnte i komiteen sist det spørsmål om det burde gis noen meddelelse til Stortinget om disse forhold utover det som har vært berørt her tidligere, og jeg vil gjerne høre hva utenriksministeren mener om det. Det har jo stått i avisene nå at de russiske tropper er trukket ut av Finnmark. Jeg går ut fra at det er riktig.

Utenriksminister Lie: Nei, det er ikke riktig. Det er gitt *ordre* til det.

Formannen: Men noe tidspunkt er ikke fiksert?

Utenriksminister Lie: Nei.

Fra Utenriksdepartementet er sendt et brev til Forsvarsdepartementet med anmodning om å ta fatt på den praktiske planlegging for det tilfelle at vi skulle stå overfor den realitet at Russland aksepterte det norske forslag når det gjelder Svalbard, og da også være forberedt på andre alternativer. Og denne skrivelse er ikke kalt tilbake. Fra Utenriksdepartementets side er derfor gjort det som kan gjøres. Om Forsvarsdepartementet er gått i gang med det, tør ikke jeg uttale meg om. Jeg har inntrykk av at det også i det departement er en nesten uoverkommelig arbeidsbyrde, og det tar sin tid å få det hele organisert.

Med hensyn til å gi en melding til Stortinget har jeg gitt presidenten beskjed om, at slik som situasjonen nå lå an, trodde jeg det var klokest å sette minst mulig på papiret. Jo mindre det sies enten i hemmelig møte eller på annen måte, desto bedre, for hvis noe skulle komme på papiret og sive ut, og det til slutt skulle bli en

lekkasje, så kunne det bli det som jeg alltid har vært redd for: en prestisjesak for Sovjetsamveldet å ville føre sitt opprinnelige forslag igjennom. Jeg hadde derfor like etter min første tilbakekomst fra London en konferanse med sjefredaktørene og fortalte dem hva som hadde hendt, og sa: For Guds skyld, nå gjelder det mer enn før å hindre at noe kommer ut om denne sak. Og det har hittil heldigvis vært respektert.

Meling: Det var en meget interessant og for så vidt gledelig opplysning, den som utenriksministeren ga; men jeg er enig med komiteens formann i at man gjør klokest i å være beredt på at spørsmålet kan komme opp, og derfor mener jeg at utenrikskomiteen skal fremme det arbeid som ble besluttet igangsatt, og også påse at det blir gjort fra Forsvarsdepartementets side, - så det kan være i orden.

Med hensyn til meddelelse til Stortinget, så vet Stortinget om det som har passert før, gjennom meddelelsen fra utenriksministeren, og jeg mener det vil være riktig at Stortinget også får opplysning om det som utenriksministeren har meddelt her i dag.

Utenriksminister Lie: Det har jeg ikke noe imot.

Meling: Uten at det naturligvis hverken bør eller må foranledige noen debatt i Stortinget. Komiteen har besluttet at arbeidet skal gjøres, og dermed mener jeg at saken for så vidt er i orden. Noen debatt om det og i det hele tatt noe mere enn en meddelelse som den utenriksministeren har gitt her i dag, mener jeg heller ikke er nødvendig nå. Men Stortinget bør holdes à jour også med den opplysning utenriksministeren har gitt her.

Statsråd Lie: Jeg har ikke noe imot å gi referat av samtalen og de opplysninger jeg har fått.

Med hensyn til det annet spørsmål som formannen nevnte, om russerne og deres eventuelle tilbaketrekning fra Finnmark, så kan jeg bare fortelle at den 5 september i år hadde jeg en samtale for første gang om russernes tilbaketrekning med den russiske ambassadør Kusnetzov. Da hadde jeg fått materiale som jeg syntes ga meg argumenter, slik at jeg naturlig kunne ta det opp. Da hadde jeg nemlig fått de britiske og amerikanske planer for tilbaketrekningen av deres styrker fra Norge. Jeg fortalte ham da at amerikanerne skulle gå ut omkring 15 oktober og at engelskmennene allerede hadde begynt å sende troppene tilbake, og at general Thornes plan var at engelskmennene skulle være ute omkring slutten av desember. Det vil bli noen ganske små styrker både av amerikanske og engelske tropper tilbake. I går nevnte den nåværende leder for den amerikanske stab, oberst Wilson, for meg at han måtte ha igjen ca. 200 mann for å passe på de amerikanske bilparker og de store lagre som er her. Det kommer et tilbud til oss slik at vi kan få kjøpt noe av det, men jeg er redd for at prisene blir for høye. Men det er heller ikke min sak. De må ha noen til å passe på sine egne forsyninger på samme måte som

engelskmennene må ha noen igjen i overgangstiden for å ta vare på sine lagre og beholdninger.

Men jeg hadde altså fått beskjed om de britiske og amerikanske evakueringsplaner, og da sa jeg til Kusnetzov: Nå ligger det slik an, jeg har ikke før diskutert dette med Dem, men nå vil jeg gjerne vite de russiske planer for tilbaketrekningen fra Finnmark. Og jeg har et par tall. I juni sto det 18 000 russere på norsk territorium. Det var i juli-august måned redusert til 14 000, og det går ned uke for uke.

Så har det forekommet et par, jeg kan kanskje kalle det *ulykkestilfelle* med noen russiske offiserer og noen for aktive russiske soldater her sørpå. De hadde forgrepet seg på polakker som var født i det område som Sovjetsamveldet nå har fått etter den nye utvidelse. De hadde uten videre arrestert noen og tatt dem. Det var tilfelle nr. 2, men så var de uheldige den siste gang og ble selv arrestert. Disse to russere og den offiseren som var sjef for dem, ble kjent, idet den polakk som ble arrestert, unnkom fra denne russiske leiren. Han var uten videre tatt på landeveien og brakt inn i en russisk leir fra en leir under britisk-amerikansk kontroll.

Jeg vil kunne ta dette opp og si til ham: Gjentar dette seg, vil den norske regjering sørge for at vedkommende som forgriper seg og overtrer norske rettsregler, vil bli satt under tiltale for norsk domstol, men for denne gangs skyld lar vi det gå – polakken var igjen kommet fri og i vår varetekt – mot at de sender ut dem som hadde forbrutt seg. Og det ble gjort. Dessuten var det kommet en del klager fra Finnmark over episoder mellom grenseboerne der og russiske soldater. Jeg sa at jeg skal sørge for at alle disse ting nå holdes hemmelig, men det er denne ene og siste gang. Heretter må vi ta ganske annerledes hårdt på det.

Jeg hadde således et ganske godt grunnlag, og jeg orienterte også sjefredaktørene, Telegrambyrået og Kringkastingen og sa: For Guds skyld, offentliggjør ingen ting om alle disse tilfelle som er forekommet. Og Kusnetzov var meget tilfreds.

Så kom han da under mitt feriefravær til utenriksråden gledesstrålende en kveld og kunne meddele, at nå var det gitt ordre fra den russiske overkommando om at de russiske styrker i Finnmark skulle trekkes tilbake. Noe tidspunkt var ikke gitt, men vi vet fra rapporter vi har fått fra de militære, at tilbaketrekningen foregår, og vi regner altså med at russerne senest vil være ute av norsk territorium samtidig med at britene er ute av det sydlige Norge.

Formannen: Jeg går ut fra at alle komiteens medlemmer er enige i at det ikke blir gitt noen trykt meddelelse til Stortinget angående Svalbard, og at alle likeledes er enige i at det vil være ønskelig at utenriksministeren gir en kort opplysning muntlig slik som berørt her. Hvis utenriksministeren da samtidig vil gi noen opplysninger angående evakueringen av troppene, tror jeg Stortinget ville sette pris på det. Hvis ingen har noe ytterligere de vil nevne her, kan vi heve dette møte og fortsette oppe i salen med skilsmisseinterpellasjonen.

Møtet hevet kl. 11.